

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาโดยใช้วิธีการผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาลักษณะการสนับสนุนทางสังคม ระดับคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ เป็นผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร โดยเป็นสมาชิกก่อนปี พ.ศ.2542 ทำการศึกษาระหว่างวันที่ 15 มิถุนายน - 25 กรกฎาคม 2543 จำนวน 1,839 ราย ผู้ศึกษาได้กำหนดจำนวน และวิธีการดังนี้

กลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณ จากสูตร Taro Yamane (ประกอบ กรรณสูตร, 2528, หน้า 10)

สูตร	n	=	$N/(1 + Ne^2)$
โดย	n	=	จำนวนหรือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
	N	=	จำนวนประชากรผู้สูงอายุ
	e	=	ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 0.05

ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 344 ราย แต่การศึกษานี้ผู้ศึกษาเพิ่มขนาดตัวอย่าง เป็น 350 ราย เพื่อให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนของประชากร

วิธีการ เลือกกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในแต่ละตำบล แบบมีระบบ (systematic random sampling) โดยนำรายชื่อผู้สูงอายุที่ได้จากทะเบียนรายชื่อของชมรมฯ นำมาเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีระยะห่างของแต่ละลำดับที่เท่ากับ 5 จากสูตรการหาระยะห่าง (ยูวดี ฤชาและคณะ, 2532, หน้า 78) หลังจากนั้นจับฉลากเลขเริ่มต้น

สูตร	I	=	N/n
โดยที่	I	คือ	ระยะห่างของแต่ละระดับเลขที่รายชื่อผู้สูงอายุ
	N	คือ	จำนวนประชากรผู้สูงอายุ
	n	คือ	จำนวนผู้สูงอายุตัวอย่างที่ต้องการ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 วิธี

1. แบบสัมภาษณ์ ใช้เก็บข้อมูลจากสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส สภาพความเป็นอยู่ อาชีพ แหล่งรายได้ ความเพียงพอของแหล่งรายได้ ระดับการศึกษา ภาระรับผิดชอบในครอบครัว ลักษณะครอบครัว ข้อมูลด้านสุขภาพและโรคประจำตัว

ส่วนที่ 2 แบบวัดการสนับสนุนทางสังคม เป็นเครื่องมือที่ผู้ศึกษาแปลและปรับคำถามเพื่อให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุไทย จากแบบวัดการสนับสนุนทางสังคม (social support instrument) ของ บาร์ร่าและเอนเลย์ (Barrera & Ainlay, 1983, pp. 133-431) และการสนับสนุนด้านกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ ที่ผู้ศึกษาได้จัดสร้างขึ้น คำตอบเป็นข้อเท็จจริง แบบวัดนี้เป็นการประเมินข้อเท็จจริงในการสนับสนุนทางสังคมทางด้านที่อยู่อาศัยและปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ด้านการประกอบอาชีพ ด้านจิตใจ ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการพัฒนาตนเอง ด้านข้อมูลข่าวสารและด้านเสริมสร้างโอกาสให้มีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น จากครอบครัวและชุมชนจำนวน 16 ข้อ จากชมรมผู้สูงอายุ 5 ข้อ จากองค์กรภาครัฐและเอกชน 3 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นข้อเท็จจริง 2 ระดับ คือ ใช่ กับ ไม่ใช่ ช่วงคะแนนที่ได้ของแบบวัดอยู่ระหว่าง 0-24 คะแนน แบ่งคะแนนทั้งหมดออกเป็น 3 ช่วง โดยใช้หลักทางสถิติ ได้แก่ พิสัย / จำนวนชั้น = (คะแนนสูงสุด-คะแนนต่ำสุด)/ (เต็มศรี ชำนิจารกิจ, 2540, หน้า 22) การแปลผลคะแนนการสนับสนุนทางสังคมเป็นระดับต่ำ ปานกลาง และสูง ดังนี้

การสนับสนุนทางสังคม (คะแนน)	ระดับต่ำ	ระดับปานกลาง	ระดับสูง
การสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน	0-6	7-11	12-16
การสนับสนุนจากชมรมผู้สูงอายุ	0-2	3-3	4-5
การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน	0-1	2-2	3-3
การสนับสนุนโดยรวม	0-8	9-16	17-24

ส่วนที่ 3 แบบวัดระดับคุณภาพชีวิต ซึ่งผู้ทำการศึกษารวบรวมขึ้นโดยประยุกต์มาจากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิต ขององค์การอนามัยโลกชุดย่อยฉบับ

ภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ที่สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล, วิระวรรณ ดันติพิพัฒนสกุล, วนิตา พุ่มไพศาลชัย, กรองจิตต์ วงศ์สุวรรณ และปราณี พรมานะจรัสกุล (2540, หน้า 86-103) ปรับปรุงไว้ ลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบบ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง เล็กน้อย และไม่เลย กำหนดคะแนนดังนี้

1 คะแนน	หมายถึง ท่านไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นเลย รู้สึกไม่พอใจมากหรือรู้สึกแย่มาก
2 คะแนน	หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นนานๆ ครั้ง รู้สึกเช่นนั้นเล็กน้อย รู้สึกไม่พอใจ หรือรู้สึกแย่
3 คะแนน	หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นปานกลาง รู้สึกพอใจระดับกลางหรือรู้สึกแย่ระดับกลางๆ
4 คะแนน	หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นบ่อยๆ รู้สึกเช่นนั้นมาก รู้สึกพอใจหรือรู้สึกยินดี
5 คะแนน	หมายถึง ท่านมีความรู้สึกเช่นนั้นเสมอ รู้สึกเช่นนั้นมากที่สุด หรือ รู้สึกว่าสมบูรณ์ รู้สึกพอใจมาก รู้สึกดีมาก

การให้คะแนนคุณภาพชีวิต ข้อที่เป็นทางลบจะกลับคะแนนก่อนดังนี้

	คะแนนของข้อความทางลบ	กลับเป็นคะแนน
1 คะแนน	1	5
2 คะแนน	2	4
3 คะแนน	3	3
4 คะแนน	4	2
5 คะแนน	5	1

ส่วนข้อความที่มีความหมายทางบวก ให้คะแนนตามหมายเลขที่เลือกตอบ ระดับคะแนนคุณภาพชีวิตแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ คุณภาพชีวิตในระดับไม่ดี ปานกลาง และดี มีคะแนนรวมจากทั้งหมด 29 ข้อคำถามตั้งแต่ 29-145 คะแนน โดยผู้ทำการศึกษาได้แบ่งระดับคะแนนคุณภาพชีวิต จากพิสัย โดยแยกออกเป็นองค์ประกอบต่างๆ ได้ดังนี้

องค์ประกอบ	การมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี	คุณภาพชีวิตปานกลาง	คุณภาพชีวิตที่ดี
- ด้านร่างกาย	8 - 18	19 - 29	30 - 40
- ด้านจิตใจ	10 - 24	25 - 37	38 - 50
- ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ	5 - 13	14 - 19	20 - 25
- ด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพ ที่อยู่อาศัย	6 - 14	15 - 22	23 - 30
รวม	29 - 67	68 - 106	107 - 145

องค์ประกอบด้านร่างกาย	ได้แก่ข้อ 1-8
องค์ประกอบด้านจิตใจ	ได้แก่ข้อ 9-18
องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	ได้แก่ข้อ 19-23
องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพที่อยู่อาศัย (รายละเอียดตามแบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ก)	ได้แก่ข้อ 24 - 29

ส่วนข้อที่ 30 เป็นตัวชี้วัดที่อยู่ในหมวดคุณภาพชีวิตและสุขภาพโดยรวมจะไม่รวมอยู่ในองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (indept interview) ทำการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนสนับสนุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ หัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ และตำบล คือ นายอำเภอ สาธารณสุข อำเภอ พัฒนาการอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน(กศน) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชุมชน หัวหน้าสถานีอนามัย ประธานกลุ่มแม่บ้านระดับอำเภอ ประธานชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขระดับอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ตัวแทนผู้สูงอายุ ในประเด็น ปัญหาของผู้สูงอายุ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และแนวทางการสนับสนุน

3. การสนทนากลุ่ม (focus group) โดยการคัดเลือกผู้สูงอายุจากกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุอำเภอวังทรายพูน จำนวน 8 คนจากทั้งหมด 13 คน จำนวน 1 กลุ่ม และตัวแทนผู้ประสานงานระดับหมู่บ้านจาก 4 ตำบลๆ ละ 2 คน รวม 8 คน อีก 1 กลุ่ม ทำการสนทนากลุ่มในประเด็น ปัญหาของผู้สูงอายุ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และแนวทางการสนับสนุน

การตรวจสอบเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำมาตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (content validity) โดยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมสุขภาพ 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมศาสตร์ 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพยาบาลสาธารณสุข 1 ท่าน และนักวิจัยมืออาชีพ 1 ท่าน แล้วนำความคิดเห็นทั้งหมดมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องทั้งทางด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษา

นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว ไปทดสอบหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างในเขตกิ่งอำเภอสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร จำนวน 30 ราย เพื่อให้มีความสมบูรณ์ของเครื่องมือในด้านความบกพร่องของภาษา เทคนิคการตั้งคำถาม และคำนวณหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยการทดสอบสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น .93

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ผู้ทำการศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูล พร้อมผู้ช่วยซึ่งเป็นนักวิชาการสาธารณสุขระดับอำเภอ และตำบล จำนวน 7 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structure interview) มีการดำเนินการศึกษาตามลำดับดังนี้

1. นำหนังสือแนะนำตัวและขออนุญาตเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงสาธารณสุขอำเภอวังทรายพูน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลวังทรายพูน และประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอวังทรายพูน เพื่อขอความร่วมมือในการชี้แจงวัตถุประสงค์ และขออนุญาต ทำการศึกษา

2. เมื่อได้รับอนุมัติแล้วผู้ศึกษาขอพบนักวิชาการสาธารณสุขระดับอำเภอและตำบล เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ แนะนำ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์ และขั้นตอนในการสัมภาษณ์

เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการบริหารและผู้ประสานงานระดับตำบล หมู่บ้าน ของชมรมผู้สูงอายุอำเภอวังทรายพูน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอความร่วมมือในการประสานกับสมาชิกชมรมฯ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และนัดหมายการทำสนทนากลุ่ม

3. ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทะเบียนชมรมผู้สูงอายุ คัดเลือกจำนวนผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของกลุ่มตัวอย่าง แล้วทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ (systematic random sampling) จำนวน 350 ราย

4. ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยการแนะนำตัวเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ ภายหลังจากการพูดคุย สร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างแล้ว ทำการประเมินการสนับสนุนทางสังคมและ

วัดระดับคุณภาพชีวิต โดยผู้สูงอายุแต่ละรายเป็นผู้ประเมินด้วยตนเอง รวมใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 35-40 นาทีต่อตัวอย่างแต่ละราย หลังจากนั้นผู้ศึกษาทำการตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล

5. ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจนครบ 350 ราย
6. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติ
7. สรุปประเด็นเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ ทำการสนทนากลุ่ม ในคณะกรรมการบริหาร จำนวน 8 คน 1 กลุ่ม และกลุ่มผู้ประสานงานระดับหมู่บ้าน จำนวน 8 คนอีก 1 กลุ่ม ใช้เวลากลุ่มละ 2 ชั่วโมง
8. ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนสนับสนุน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร โดยการแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์ และดำเนินการสัมภาษณ์ในประเด็นปัญหาของผู้สูงอายุ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และแนวทางการสนับสนุน
9. สรุปผลจากการสนทนากลุ่ม และจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อตอบคำถามในประเด็นจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ไปอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ SPSS/FW (statistical package for the social science/ for Windows) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย
2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ
3. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน
5. วิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก